

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

יבמות כ- נו | פרשת תזריע | גליון מס' 117

דף כ. ע

דלא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה, מה יהיה הדין אם עבר ובא עליה האם חייב כרת, דמוצד אחד י"ל דכיון דאינו עולה ליבום אף דריבה אותה הכתוב דצריכה חליצה מ"מ לגבי יבום באיסורה קיימא וחיוב כרת, או דילמא דכיון דריבה אותה הכתוב לחליצה אז פקע ממנה איסור אשת אח גם אם מייבם, ונשאר בצ"ע.

וכתב בשער המלך (ה' יבום וחליצה פ"ו הי"א) דיש לפשוט ספק זה מגמרא דידן דנחלקו בביתא כה"ג באלמנה אם פוטרת צרתה, וכתב המהרש"א דלגבי היא עצמה לא נחלקו ולכו"ע סגי לה בגט, דכיון דקידושין תופסין בחייבי לאוין הו"ל כאשתו, אבל מרש"י דכתב פוטרת אותה ואת צרתה וכו' וסגי לה בגט, משמע בהדיא דס"ל דגם לגבה נחלקו, ולכו"ד אינה פוטרת צרתה גם היא עצמה צריכה חליצה ולא סגי לה בגט.

הרי מבואר דלדעת המהרש"א אז כיון דריבה אותה הכתוב לחליצה פקע ממנה איסור אשת אח, וע"כ כתב דלגבי היא עצמה לכו"ע סגי לה בגט, דכיון דפקע איסור אשת אח הו"ל רק חייבי לאוין וקידושין תופסין בה והרי היא כאשתו, משא"כ לרש"י דס"ל דגם לגבי היא עצמה לא סגי בגט, הוא משום דס"ל דלא פקע ממנה איסור אשת אח לגבי יבום, והו"ל חייבי כריתות ואין קידושין תופסין בה וע"כ לא בעי גט וצריכה חליצה, עיין שם שהאריך מאד בענין זה עיין שם.

דף כא. ע

רמז לשניות מן התורה נו' א"ר אלעזר קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים נו' רב כהנא אמר מהכא ושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרת, והיינו ששלמה המלך ע"ה הוא תיקן וגדר איסור שניות לעריות- ובמשך חכמה (בהפטרה לפרשת ויחי) ביאר שזה הי' צוואת דוד המלך ע"ה לבנו שלמה כמו שנאמר (במלכים א' ב) "אנכי הולך בדרך כל הארץ, וחזקת והיית לאיש. ושמרת את משמרת ד' אלקיך ללכת בדרכיו לשמור חקתיו מצותיו ומשפטיו וגו'". ומבאר דמהו ושמרתם את משמרת ד' הוא לעשות משמרת, גדרים וסייגים למצות ד', כגון שניות לעריות, כדאמרינן הכא, ושמרתם את משמרת - עשו משמרת למשמרת.

עוד נציין דבעירובין (כ"א עב) איתא אר"י אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני כו'. והקשו שם בתוס' (ד"ה

אלא מן האירוסין לא תעשה גרידא הוא יבא עשה וידחה לא תעשה- המקנה (קידושין סו ב) מסופק בכהן הדיוט שמייבם גרושה אם הולד חלל מדאורייתא כדין הנולד מגרושה לכהן, או דנימא מאחר דמדן תורה אתי עשה ודחי ל"ת ואין כאן עבירה אין הולד חלל מדאורייתא. וכתב דיש להוכיח מסוגין דאין הולד חלל, מדפריך הכא בפשיטות דיבא עשה וידחה ל"ת, ואי אמרת דהבן חלל גם כשאין כאן עבירה, א"כ יש כאן ב' לאוין גם לא יחלל זרעו ובנזיר (מח ב) נחלקו התנאים אם עשה דוחה ב' לאוין, אלא מוכח מזה דאין הולד נעשה חלל כיון דאין כאן עבירה.

ואי ס"ד חייבי לאוין מדאורייתא לחליצה רמיה ליבום לא רמיה אם בעלו אמאי קנו וכו'- הגרעק"א נקט דגם לאחר שאסרו חז"ל לתקוע בר"ה שחל בשבת מ"מ התקוע בר"ה שחל בשבת קיים מצות שופר דאורייתא, דלא הפקיעו חז"ל את עיקר המצוה אלא דאסרו לתקוע בשבת.

האבני נזר (יו"ד סי' קמ"א אות י"ב) הביא הוכחה דחז"ל לא עקרו בכה"ג עיקר המצוה מדתניא הכא בחייבי לאוין שנפלו ליבום דאם בעלו קנו, ואי נימא דבמקום שאסרו חז"ל לקיים מצות עשה עקרו את גוף המצוה, א"כ איך קנה את יבמתו כשעבר ובעל והרי אין כאן מצות יבום כלל.

ובס' כלי חמדה (כי תצא י"א ד') השיג על האבני נזר דאפילו אי נימא דבשופר שחל בשבת וכו' הפקיעו חז"ל את המצוה לגמרי, מ"מ בחייבי לאוין שנפלו ליבום בודאי לא עקרו חז"ל את גוף המצוה של היבום, שהרי חז"ל הצרכו חליצה, ואי נימא דהפקיעו מצות יבום לגמרי, א"כ אין כאן זיקה כלל והוי כאשת אח ממש, ואין לומר דחייבי לאוין לאחר הגזירה דרבנן דומה לחייבי לאוין ועשה שעולין רק לחליצה, דשאני התם דאיכא מצוה דאורייתא, אלא כיון דאין עשה דוחה ל"ת ועשה גם אם בעלו לא קנו.

דף כ: ע

ביאת כהן גדול ביבמה ר"י ור"א חד אמר אינה פוטרת צרתה וחד אמר פוטרת צרתה וכו'- וברש"י פוטרת אותה ואת צרתה מן החליצה וסגי לה בגט.

בספר פרשת דרכים (דרך מצותיך ח"ג ד"ה ודע) נסתפק בכהן גדול שנפלה לו אלמנה מן הנשואין, דמדן תורה אינו מיבם

בשעה) למה לא מנה ג"כ מה דאיתא הכא שתיקן וגזר שניות, ותירצו דשניות תיקן אחרי הבת קול.

והחתם סופר (שו"ת או"ח סי' ק"ט וכיו"ב בחידושיו לשבת י"ד ע"ב) תירץ דבמה שעשה סייג לשניות, אין השמחה שלמה, שאולי ישלבו בו בנ"א, ול"ש לומר ישמח לבך גם אני. אבל בעירובין אף שאסר להוציא ולהכניס, עשה תיקון בעירובין, וכן כשגזר טומאה על ידים עשה תיקון בנטילת ידים, והשמחה היא שלמה, וזהו שאמר בשעה "שתיקן" שלמה עירובין ונטילת ידים, ולא אמר בשעה שגזר שלמה, ואז יצתה בת קול ואמרה ישמח לבי גם אני.

ומותר באשת חמיו כו' - ובתוס' (ד"ה אשת חמיו) הביאו מירושלמי דאשת חמיו אסור מדרבנן מפני מראית העין, אבל מן התורה מותרת דהא דוד נשא רצפה בת איה שהיתה אשת שאול, שהי' חמיו של דוד, ומעשה בפרובינציא באחד שכבר היה הכל מוכן לסעודה וכבר שחטו הבהמות ומוזגו את היינות, לצורך נישואיו עם אשת חמיו, ואפסדיה ר"ת לסעודתיה.

והנה החשוקי חמד כתב נידון מענין והוא: שאלה. בעם ישראל אירעה טרגדיה נוראה, כאשר צוררי ישראל הרגו אשה צעירה והשאירה אחריה לאנחות בעל צעיר עם יתומים רכים, שצריך לגדלם ותרעש כל הארץ, הסבא של היתומים דהיינו אביה של אשתו לקח לביתו את היתומים וגידלם כבניו ממש, ולמרות שהסבא בעצמו הוא גדול הדור, מכל מקום פינה מזמנו כדי לגדלם, ובמיוחד אשתו למרות שהיא אינה הסבתא של היתומים כיון שנישאה לחמיו בזיווג שני, מכל מקום התמסרה מאד עבור גדול היתומים הרכים, וגידלה אותם כאילו היו ילדיה, והנה שוד ושבר במשפחה, חמיו שהוא גדול הדור נפטר, וכעת היתומים קבלו מכה שניה, וקשה להם להתאושש מכך, ולכן בני המשפחה מבקשים מאבי היתומים שישא את אשתו של גדול הדור [שהיא אשת חמיו], ואז יהיה ליתומים אבא ואמא, האם הדבר מותר?

ואחר שציין לדברי התוס' הנ"ל, ציין שכתב בב"י שהרי"ף (ד). סתם וכתב, מותר אדם באשת חמיו, וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שלא מנה אשת חמיו בכלל האסורות, וכתב בנמוקי יוסף (שם ד"ה תנו רבנן) בשם הריטב"א (כא. ד"ה הא פסיקא) שהרמב"ם (כא. ד"ה ומותר) ורבים מרבותינו ז"ל התירו וכן עיקר, וכן המנהג בכל ספרד. עכ"ל. גם בשו"ע (אבן העזר סימן טו סכ"ד) כתב שמותר באשת חמיו, ויש מי שאוסר. הרי שהשו"ע התיר לשאת את אשת חמיו.

אמנם כבר כתב בנודע ביהודה (מהדו"ק אבהע"ז סימן כו) שכל חכמי אשכנז כולם אוסרים אשת חמיו, וכן פשוט המנהג בכל אשכנז לאסור בלי שום חילוק בדבר, וגם הראשונים התוס' והרא"ש אסרו במוחלט ולא עשו שום חילוק כלל.

ובשו"ת חת"ס (אבהע"ז ח"א סימן לח) כתב שאין לצרף דעת הפוסקים המתירים, ואין כאן ספק, דאין אנו מסופקים כלל אלא כל חכמי אשכנז וצרפת קבילו עליהו שיטת ר"ת לאסור, ואפ"י יהיה הלכה כהרי"ף ורמב"ם, מכל מקום כבר קבלו עליהו במדינות אלו וגרירא בתר תוס'.

אמנם דנו הפוסקים שאולי אפשר להתירה לאחר מיתת אשתו [שאז כבר אין לו דין חמיו, ואם כן היא אינה אשת חמיו]: בנודע ביהודה (שם) כתב להתיר, אך סיים שלא

לעשות מעשה עד שיחזור ויעיין בזה, וגם בעצי אלמוגים כתב להיתר, ושמה שמצא כן גם בנודע ביהודה. אולם החת"ס כשבא לדון להתירה, העיר שבספר 'עצי ארזים' על שו"ע אבה"ע, בסימן ט"ו הוסיף ממש על כל סעיף וסעיף, אך בהא דאשת חמיו תפס פלך השתיקה ולא כתב שום דבר, ולא ציין אפ"י לעיין בספרו עצי אלמוגים, אין זה אלא לפי שראה שהגאון נודע ביהודה לא מלאו לבו להתיר אפילו אחר מיתתו, על כן גם הוא חזר בו, וא"כ כיון דליכא שום מחבר שהחליט להתיר רק שהם מסופקים ועוד יעיינו בזה, אם כן הוה ליה לדידן ספק בחסרון ידיעה ואינו מצטרף לספק ספיקא. ומכל מקום תורה היא וללמוד אנו צריכים כיון שכתב הנודע ביהודה שעוד יעיין בו, ניתן רשות לדון בזה.

ולאחר אריכות דברים בזה להתיר, סיים החתם סופר וז"ל: ויש סמך גדול להתיר אחר מיתת אשתו כו', אלא שיש קצת לפקפק מדלא נמצא היתר זה מפורש בשום מקום אפשר לא פלוג רבנן, ולכי נוקף להתיר ולהיות סניף כלל, רק הצעתי הדברים להלכה ולא למעשה, ומי שדעתו רחבה מדעתנו יתקע עצמו לדבר הלכה.

ואם כן כיון שכל הפוסקים לא רצו להתירה גם לאחר מיתת אשתו, אם כן אין בידינו להתיר זאת, אך אולי בעניננו יש לצרף עוד כמה סניפים, ועל פי זה אולי יש מקום להתירה.

שהנה בהגהות מעשה חושב (שער המלך שבועות פ"ו ה"ה) הקשה לפי דברי הט"ז (יו"ד סימן ק"א) שכתב דבר שהתירה התורה בפירוש אין בכח חכמים לאסור, אם כן כיון שמצינו מקרא מפורש שדוד נשא אשת חמיו איך יוכלו חכמים לאסור אחר כך אשת חמיו מחמת מראית עין? ותירץ שרצפה בת איה שהיתה אשתו של מלך ישראל, כולם ידעו שאין היא חמותו של דוד, ולכן אין לגזור בה משום מראית עין, יעו"ש. ואולי גם אפשר לומר מאן מלכי רבנן, וגדול הדור שבתו נהרגה ואשתו בזיווג שני קלא אית ליה, וכמו שמצינו ביומא (דף יח ע"ב) רבנן [הנושאים אשה] קלא אית להו, אולי גם בכה"ג לא גזרו, ומותר לו לישא את מגדלת יתומיו ולא יבאו להחליפה בחמותו.

ואולי אפשר להוסיף עוד סניף להתיר על פי האור שמח (אישות, פ"א סוף ה"ו) שכתב לפרש דברי הירושלמי, שאם היתה אשת חמיו אסורה לו משום שניות, היה אסור לדוד לשאת אשת חמיו, אבל אם היא אסורה לו רק מחמת מראית עין, הכא אם לא תנשא לדוד תישאר עגונה כל ימיה, שהרי מלך אין נושאין אלמנתו, ובכה"ג הקילו ולא גזרו בה רבנן משום מראית עין, עכ"ד.

ואולי אפשר לצרף סניף זה דבמקום יתומים קטנים לא גזרו משום מראית עין, וצ"ע. ובפרט לפי מה שכתב בשו"ת צמח צדק (סימן מ הביאו החתם סופר אבהע"ז ח"ב סימן קכט) דאשת חמיו שנשאת לו על פי הוראת חכם לא תצא, כיון דאין האיסור רק מחמת מראית עין.

לאור זאת, אולי יש מקום להתיר מכמה סניפים ביחד, א. חכמי ספרד התירו זאת לכתחילה. [ואף שכתב החת"ס שלא לצרף זאת, אולי כשיש עוד שלש סניפים אפשר גם לצרף זאת]. ב. הפוסקים צדדו להתירה לאחר מיתת אשתו. ג. במלך התירו, ואולי גם בגדול הדור, ד. במקום עיגון גדול יש מקום להתיר, ואולי גם במקום גידול יתומים.

דף כא: ⚡

אמרי במערבא כל שבנקבה ערוה וכו' וכללא הוא וכו' - בספר דברי שמואל (כלל לט) מביא מהרשב"א בחולין (כ' ע"ב) אהא דמקשה בגמ' והא"ר ירמיה אמר שמואל כל הכשר בשחיטה וכו' וז"ל וא"ת ומאי קושיא וכו' הא אמרי בעירובין כ"ז א' אין למדין מן הכללות ואפי' במקום שנא' בהן חוץ י"ל דהתם במתניתין ומתניתא, אבל במימרא דאמוראי לא דאינהו בדוקא קאמרי עכ"ל. וכתב שם: ונראה לי עוד ראיות לחילוק זה והן חדא מהא דאיתא ביבמות כ"א ב' אמרי במערבא כל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על אשתו משום שניה ואמר רבא וכללא הוא חמותו ערות אשת חמיו מותרת וכו' ע"כ, ומאי פריך וכללא הוא הא אין למדין מן הכללות, אכן לפי החילוק של הרשב"א פריך שפיר דהא קאי על אמוראי, ויפלא בעיני שהרשב"א בחידושו שם הזכיר קושיית רבא הנ"ל ולא התעורר להקשות עליה ולתריץ כמו שעשה בהא דחולין.

דף כב. ⚡

וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי - בענין גר שנתגייר דחשיב כקטן שנולד נציין שכתב השו"ע (או"ח סימן מז ס"ד): צריך לברך בכל יום שלא עשני עובד כוכבים... והוסיף הרמ"א שאפי' גר יכול לברך כך. ובט"ז (סק"ה) הביא את דעת הב"ח שחולק וסובר דמה שנכנס לדת ישראל הוא ע"י בחירתו, ולא עשאו הוא יתברך מתחלת בריאתו לגר שיקבל דת ישראל, ע"כ אין לגר לומר ברכה זו.

וביאר הט"ז את טעם הרמ"א מפני שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכדאמרין ביבמות דף כב דלכי מגייר גופא אחרינא הוא, ממילא הוה שפיר עכשיו עשיה חדשה, כאלו בראו הוא יתברך עכשיו מחדש, יעו"ש.

והנה בגמרא מצינו שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי לענין זה שאין לו קורבה למשפחתו לענין עריות, אכן מצינו בפוסקים שיש בזה נפ"מ גם לענין זה שגופו נשתנה בגירותו, וכמו שמבואר במשנה בזבים (פ"ב מ"ג) ונפסק להלכה ברמב"ם (פ"ב ממחוסרי כפרה הלכה ג - ד) שהרואה קרי אינו מתטמא בזוב מעת לעת, שראייה זו של זוב מחמת שכבת זרע היא, וכן למראה ולהרהור תולין בהן מעת לעת, וכן מי שמל ואחר כך ראה זוב בין עכו"ם בין ישראל תולין במילה כל זמן שמצטער, אבל עכו"ם שראה קרי ואחר כך נתגייר מטמא בזיבה מיד ואין תולין לו מעת לעת, יעו"ש. ובפירוש המשניות לרמב"ם (שם) ביאר: כלל הוא אצלינו גר שנתגייר כקטן שנולד ואין משגיחין במאומה על מצבו הקודם, ולפיכך אין חוששין לקרי שראה כשהוא גוי, יעו"ש. [אכן בר"ש פירש דין זה באופן אחר, שהוא מפני שגוי לא מטמא, יעו"ש].

ויעוין בעמודי אור (סימן פא) שמסתפק אם נכריה שמתו בעליה ונתגיירה אם יש לה דין של קטלנית, ודן שם לגבי רות ובוועז, יעו"ש.

ויעוין עוד בחזו"א (יו"ד סימן צט סק"ד) שאם נתגיירה בטלה הוסתות שהיו לה.

עוד יעוין בגילויני הש"ס בשבת (דף פט ע"ב) שהביא את דברי המהר"י באסן (לחמי תודה סימן ה) שכתב שגר שנתגייר אין מענישים אותו עד כי שנה אחרי שנתגייר.

ויעוין עוד ביד שאול (יו"ד סימן רמד ס"ב) שמתספק בזקן מעל גיל שבעים שנתגייר אם צריך לעמוד לכבודו דאולי דינו כקטן, יעו"ש.

מאיךך בשו"ת פני מבין (או"ח סימן כג) דחה דבריו וכתב שגר שנתגייר הוא כקטן רק לענין קורבה ולא לענין זה שהוא קטן ממש, וכן כתב בשלחן מלכים (סימן ז בטעם הצבי ס"ק יד), יעו"ש.

ויעוין בספר ראשית בכורים (בכורות דף מז ע"א) שהעלה בדבר שתלוי בטבע הגוף, לא אמרין שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ומביא לזה ראיה מהא שגירת שנתגיירה לאחר ג' שנים אסורה לכהונה לפי רשב"י כמבואר ביבמות דף ס ע"ב מפני שכל גויה היא בחזקת זונה. ואם נימא שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אפילו בדברים שבטבע, אם כן מה אכפת לי שזנתה בהיותה גויה, הרי עתה היא כקטן שנולד. וע"כ בדבר שתלוי בטבע, לא אמרין כקטן שנולד דמי. ועל פי זה כתב לגבי נכרית שמתו בניה מחמת מילה, ואח"כ נתגיירה, שאין לה למול את בנה על סמך כך שכקטן שנולד דמי. [ומציין שם לספר דרך פקודין (מ"ע ב אות ל) שנסתפק בזה].

דף כב: ⚡

ואחיו הוא לכל דבר למאי הלכתא - הראשונים כאן הביאו מהירושלמי דהא דתנן בספא ובנו לכל דבר לאיתווי שמקיים פרו ורבו בנן ממזר.

אמנם הבית שמואל (אבהע"ז סי' א' סקי"א) הביא מספר חסידים דאינו מקיים פו"ר בנן ממזר, דקי"ל (לקמן עה ב) כממזר אינו חיי. וכתב הבית שמואל דאפשר דלא דיבר הספר חסידים רק ידוע שהוא ממזר, אבל כממזר ידוע קי"ל (שם) כממזר חיי ואז מקיים בו פו"ר. [ולפ"ז אין סתירה מהירושלמי על הספר חסידים. מיהו הברכי יוסף אה"ע (ס"א אות י"ב) כתב דמדברי הספר חסידים מבואר דבכל ענין אינו מקיים פו"ר כממזר].

והרדב"ז (ח"ז סי' ב') ר"ל דהבבלי דלא קאמר לאיתווי שמקיים פו"ר בנן ממזר חולק על הירושלמי [ור"ל דזה גם כוונת הריטב"א], וכתב דהטעם שאינו מקיים פו"ר כממזר הוא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה.

אך המנחת חינוך (מצוה א') דחה טעם זה דהקיום המצוה הוא בשעת הלידה ואז אין כאן עבירה, ואילו הבעילה שהיתה בעבירה אינה אלא הכשר מצוה. אלא דהמנח"ח כתב דמסברא בודאי אין לקיים פו"ר בנן שמרבה פסולים בישראל ואם ישא שפחה הרי אין הבנים מתייחסים אחריו כלל.

דף כג. ⚡

כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה כו' אהובה בנישואיה ואמר רחמנא כי תהיין - ומזה מוכיח רב פפא דקידושין תופסין בחייבי לאוין.

בפנים יפות (פ' כי תצא) מדייק מזה, דמדקאמר רחמנא דין דקידושין תופסין בחייבי לאוין בפרשת בכור, לומר דדוקא אם נשא חייבי לאוין דקידושין תפסי בה - לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה, אבל אם נשא חייבי כריתות, שאין קידושין תופסין בה, אין לבנו הנולד ממנו דין

בכור. וכן הביא משלטי גבורים דבכור ממזר, והיינו בנולד מחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בה, אינו נוטל פי שנים. אכן הרמב"ם (הל' נחלות פ"ב הי"ג) כתב מפורש דגם בכור שהוא ממזר נוטל פי שנים.

וכתב בפנים יפות דלא פליגי, די"ל דהרמב"ם איירי בנשא אשה ממזרת, דהולד הולך אחר הפגום, וממילא הבן הוא ממזר, אבל כיון דקידושין תופסין בה, וקרין ב"י כי תהין, יש לו להבן דין בכור. אבל היכי דנשא אשה שאין קידושין תופסין בה, ולא קרין ב"י כי תהין, י"ל דמודה הרמב"ם דאינו נוטל פי שנים.

דף כד. סו

חלוצה דרבנן היא - כתב בשיירי כנסת הגדולה (סימן קלה הגה"ט אות יא) וז"ל: נשאלתי על ד' חתנים שהיו בקהל, אחד נשא בתולה, ואחד נשא אלמנה, ואחד נשא גרושה, ואחד נשא חלוצה, ויש ביניהם הקפדה בעלית ספר תורה מי יעלה ראשון, וכולם שוים ביחוסם ובידיעתם בתורה, והשיב, תחילה קורין למי שנשא בתולה, לפי ששמחתה וברכתה שוה שבעת ימים, ועיקר הקריאה לחתן [שנוהגים בני ספרד לקרוא ואברהם זקן בא בימים לחתן] נתקן על הנושא בתולה, דומיא דיצחק ורבקה, ואחר כך קורין למי שנשא אלמנה, מפני שאלמנה מותרת לכהן הדיוט, מה שאין כן גרושה וחלוצה, אבל בחתנים שנשאו גרושה וחלוצה נסתפקתי מי מהם קודם, ובני ישראל נר"ו אמר שראוי להקדים נושא החלוצה מנושא הגרושה, מפני שהחלוצה מן השמים גרמו לה החליצה, משא"כ בגרושה דבוודאי לא בשביל טובה נתגרשה מאלוף נעוריה, אם לא מצא ערות דבר על דרך גרש ל"ץ ויצא מדון, וכיון דהחלוצה עדיפא מהגרושה, ודאי שנושא הגרושה גרע מנושא החלוצה דאין מזווגין לאדם אשה אלא לפי מעשיו, ומטעם אחר נ"ל להקדים נושא החלוצה לנושא הגרושה דגרושה אסורה לכהן מדאורייתא, וחלוצה אינה אסורה לכהן אלא מדרבנן, כמבואר ביבמות דף כד ע"א חלוצה דרבנן היא. ובפרי חדש (שם סימן קלה) תמה, שמה ענין לישראל שלוקח גרושה או חלוצה אם היא מותרת לכהן מדאורייתא או מדרבנן, אלא הדין הוא שיגריל ומי שייצא בתחילה הוא יעלה. [ובביאור הלכה (סימן קלו) סתם בזה, וכתב בחור שנשא בתולה קודם למי שנשא אלמנה, ואלמנה לחלוצה וגרושה. ולא כתב מי קודם הנושא חלוצה או גרושה].

מצוה בגדול לייבם, ואם קדם הקטן זכה - נחלקו הפוסקים מה הדין אם הקטן קדם וייבם, האם חייב ליתן עשרה זהובים כחוטף מצוה או לא, דעת ר' חיים פאלאג'י (בספרו נשמת כל חי אבה"ע סימן ו) שחייב ליתן עשרה זהובים, וכן כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א (בדרך שיחה עמ' תרב), מאידך דעת המחנה חיים (ח"א סימן עג) שלא צריך לשלם עשרה זהובים, כי המצוה היתה על כל האחים, יעו"ש.

דף כה. סו

פלוגי רבעני לרצוני הוא ואחר מצטרפין להרגו - בתומים (סי' פ"ז ס"ק כ"ז) הוכיח מסוגיא זו חידוש גדול בהלכות עדות דרשע אינו נפסל רק אם נודע לנו שהוא רשע (ואז נפסל גם למפרע), אבל אם רק כלפי שמיא גליא שהוא רשע, אינו נפסל לעדות אפילו כלפי שמיא, דהקשה, בהא דאמרינן הכא פלוגי

רבעני לרצוני הוא ואחר מצטרפין להרגו, דלכאורה קשה מאי קאמר אותו אחר שבא להצטרף עמו, אם אומר שהלה נרבע לאונסו, אם כן הרי כבר הוכחשו בבדיקות ונפסלה עדותו. ובע"כ שהשני שעמו אומר ג"כ שזה נרבע לרצונו, וא"כ לדבריו הרי השני שמעיד עמו הוא רשע ופסול לעדות, וגם הוא עצמו נפסל מטעם נמצא א' קרוב ופסול, ואין לומר שגם בזה פלגינן עדותו, שאינו נאמן שהי' לרצונו, ונאמן רק על הרביעה, דהא הרא"ש (סופ"ק דמכות) הביא מהראב"ד ולא אמרינן פלגינן דיבורא רק בבעל דין ולא בעדות.

דף כו. סו

רבי אמר בתרי זמני הוי חזקה - ההלכה היא כרבי שבתרי זמני הוי חזקה. והנה הרמב"ן (פרשת וישב) מקשה, שאחר שער ואונן בני יהודה נשאו את תמר ומתו הרי לתמר היה דין קטלנית ולמה יהודה לא אמר לה שאסור לה להנשא לשלה, ומתריץ שהואיל וער ואונן מתו בשביל חטאם כמו שכתוב בתורה, זה לא עשה את תמר לקטלנית.

הישרש יעקב כותב שהואיל והרמב"ן מביא את האיסור של קטלנית לגבי תמר, הרי זה ראייה שזה איסור דאורייתא, ולא רק איסור דרבנן. וכ"כ הרא"ש בכתובות (ריש פרק נערה שנתפתתה סימן ג'), וכן מובא להלכה בטור אה"ע (סימן ט'). וכ"כ הנמוקי יוסף (לקמן סו"פ הבא על יבמתו) וכן ס"ל לריטב"א (לקמן דף סד ע"ב) דכופין להוציא, דהוא בכלל שופך דם האדם.

אבל הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה כותב שאם נשא קטלנית לא צריך לגרשה. והכסף משנה כותב, שלפי הרמב"ם האיסור לישא קטלנית הוא מדרבנן, והביא בשם תשובת הרמב"ם דחשש קטלנית מרוחק על צד הניחוש וכו', והכסף"מ מביא מתשובת הרמב"ם שייבם מותר לשאת קטלנית לשם מצות יבום. והחכם צבי (בסימן א') כותב שלפי הרמב"ן בפרשת וישב, יבם אסור לישא קטלנית. והישרש יעקב כותב שאפילו לפי הרמב"ן שומר מצוה לא ידע דבר רע, והמעשה של יהודה ותמר היה לפני מתן תורה ואז מצות יבום לא היה חיוב ולפיכך אין בזה הענין של "שומר מצוה לא ידע דבר רע".

לעולם אימא לך אין זיקה ומשום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין דלמא אדמייבם חד מייית אידך וקמבטל מצות יבמין - כתב הגר"י ענגיל ז"ל בספרו לקח טוב (כלל טו אות כ"ד) דיש לדקדק מכאן דקיום ב' מצות שלא כתקנן עדיפא מקיום מצוה אחת כתקנה, דקאמר כאן בד' אחין ששנים מהם נשואין ב' אחיות ומתו דהרי אלו שתיהם חולצות מחשש שלא יתקיים יבום רק באחת מהן אם ימות הרביעי, ואנן הרי קיי"ל (לעיל כא א) דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא, ועם כל זה קאמר דחליצה של שתיהן עדיף מיבום של אחת מהן.

אולם כתב דיש לומר דלא שמענן מהכא רק בגווי שדוחה את קיום המצוה בידים, וכמו כאן שע"י יבום דוחה בידים את היבמה השניה ממנו, אבל בעלמא י"ל דעדיף לקיים ב' מצות שלא כתקנן מאשר לקיים מצוה אחת כתיקונה.

גליון זה יוצא לאור ע"י שיעור הדף היומ' בביהמ"ד אהל תורה
רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.
ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com